

**RADA MIEJSKA
W BEŁŻYCACH**
ul. Lubelska 3
24-200 Bełżyce

*Załącznik do Uchwały nr XVIII/96/16
Rady Miejskiej w Bełżycach
z dnia 09 lutego 2016 r.*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2016-2019 DLA GMINY BEŁŻYCE

PRZEWODNICZĄCY RADY

inż. Andrzej Chemperek

SPIS TREŚCI

<i>1. WSTĘP</i>	<i>3</i>
<i>2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>6</i>
<i>3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ</i>	<i>18</i>
<i>4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW</i>	<i>21</i>
<i>5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO</i>	<i>24</i>
<i>6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY</i>	<i>49</i>
<i>7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT</i>	<i>73</i>
<i>8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>76</i>
<i>9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>81</i>
<i>10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>82</i>
<i>11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>83</i>
<i>12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BEŁŻYCE</i>	<i>85</i>

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BEŁŻYCE

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Bełżyce na lata 2016 - 2019” jest ukierunkowanie polityki Samorządu, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

PRZEWODNICZĄCY RADY

inż. Andrzej Chemperek

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Miasta, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta.

Konieczność opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest nałożona przez art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który stwierdza, iż:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
  - 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
  - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
  - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
  - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
  - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
  - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.
6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

PRZEWODNICZĄCY RADY
inż. Andrzej Chemperek

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”. Dodatkowo art. 86 stwierdza, że każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r., poz. 1446)

Obowiązująca Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;

- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

PRZEWODNICZĄCY RADY
inż. Andrzej Chemperek

- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art. 6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W myśl tejże ustawy, ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

- 1) zabytki nieruchome będące w szczególności:
  - a) krajobrazami kulturowymi,
  - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - c) dziełami architektury i budownictwa,
  - d) dziełami budownictwa obronnego,

PRZEWODNICZĄCY RADY
inż. Andrzej Chemperek

- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktmami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej” (art. 6.2.).

Ustawa w art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w ustawie,

PRZEWODNICZĄCY RADY

inż. Andrzej Chemperek

- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego województwa.

Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r., poz. 594 z późniejszymi zmianami)

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r. poz. 199 z późniejszymi zmianami).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt. 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań

i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt. 4)
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt. 4)

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt. 3)
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt. 4)
- określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt. 6)

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt. 2; art. 47, ust. 2, pkt. 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 1409 z późniejszymi zmianami).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2., ust. 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt. 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych

PRZEWODNICZĄCY RADY

inż. Andrzej Champarok

i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust. 3, pkt. 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia - wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 39, ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r., poz. 1118 z późniejszymi zmianami).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. W zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt. 16).

Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 1232 z późniejszymi zmianami).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

PRZEWODNICZĄCY RADY

inż. Andrzej Chemperek

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 2013 r. poz. 637 z późniejszymi zmianami).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5).

Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immamentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust, pkt. 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16, ust. 1.: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015 roku, poz. 782 ze zm.).

W świetle art. 6 pkt. 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3). Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 849 z późniejszymi zmianami).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 406 z późniejszymi zmianami).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. 1999 nr 41 poz. 412)

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów.

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. W sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. Nr 165, poz. 987).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. W sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (tekst jednolity Dz. U. 2014 r. poz. 399).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- o krajobrazami kulturowymi,
- o układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zmianami),
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,

PRZEWOLNIKI ZĄCY RADY
inż. Andrzej Chemperek

- kurhanami,
- relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje *ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. W sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2015 w całym kraju było 65 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

PRZEWODNICZĄCY RADY

inż. Andrzej Chemperek

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej

i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014-2017

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy Bełżyce.

Jednym ze strategicznych założeń krajowego programu jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Program stwierdza, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków.

Rolą programu krajowego jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Jak mówią zapisy tego dokumentu za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli oraz od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty

PRZEWODNICZĄCY RADY

podejmowanych działań.

Głównym celem Programu jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel ten realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

W ramach celu szczegółowego 1 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych.
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską.
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków.
7. Kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji

pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.

3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W ramach celu szczegółowego 3 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa.
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla

PRZEWODNICZĄCY RADY

inż. Andrzej Chemperek

osiągania ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia

naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;

- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla

nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego

- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla gminy Bełżyce jest komplementarny z większością założeń Strategii, wymieniając w swoich założeniach programowych rewaloryzację zabytków, ich wpływ na rozwój turystyki dzięki tworzeniu nowych produktów turystycznych, a także wykorzystania ich w ramach podnoszenia świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

PRZEWODNICZĄCY RADY
inż. Andrzej Chemperek

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

Dokument został przyjęty uchwałą Nr X/132/2011 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 27 czerwca 2011 roku i jest zgodny z założeniami krajowego Programu, a w jego treści określono następujące cele strategiczne i operacyjne istotne z punktu widzenia niniejszego dokumentu:

Cel strategiczny I. Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno - gospodarczego regionu.

Cel operacyjny 1. Ochrona zabytków materialnych i opieka nad zabytkami materialnymi.

Priorytet 1 Kształtowanie krajobrazu kulturowego - zintegrowanie ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego oraz środowiska przyrodniczego.

Działanie 1 Działania na rzecz podnoszenia świadomości społeczeństwa na temat wartości opisywanych pod pojęciem krajobrazu kulturowego.

Działanie 2 Promowanie wobec jednostek samorządu terytorialnego nowoczesnej formy ochrony krajobrazu kulturowego w postaci parku kulturowego.

Działanie 3 Działania na rzecz powstrzymania na obszarach województwa lubelskiego degradacji krajobrazu kulturowego, jego zachowania oraz wyeksponowania jego wartości estetyczno - widokowych.

Działanie 4 Monitoring i aktualizacja uregulowań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych jednostek samorządu terytorialnego.

Działanie 5 Działania na rzecz opracowania gminnych programów opieki nad zabytkami.

Priorytet 2 Rozwój działań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w celu zahamowania procesów ich degradacji i poprawy stanu zachowania.

Działanie 1 Stała ochrona wartościowych układów przestrzennych: urbanistycznych i ruralistycznych na obszarze województwa lubelskiego.

Działanie 2 Działania zmierzające do polepszenia stanu zachowania zabytków na obszarze województwa lubelskiego, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa drewnianego, zabytków i obszarów przemysłowych i powojaskowych.

Działanie 3 Zakończenie prac nad gminnymi ewidencjami zabytków.

Działanie 4 Upowszechnianie mechanizmu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez te jednostki.

Działanie 5 Intensyfikacja kompleksowych działań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pozostającymi w posiadaniu jednostek samorządu terytorialnego.

Priorytet 3 Wprowadzanie nowoczesnych form w zarządzaniu, organizacji i działalności instytucji muzeów, muzeów na wolnym powietrzu oraz innych instytucji o charakterze muzealnym.

Działanie 1 Promocja instytucji muzeum jako narzędzia ochrony zabytków i miejsca wypracowywania wzorca opieki nad zabytkami.

PRZEWODNICZĄCY RADY
inż. Andrzej Chemperek

Działanie 2 Wykorzystanie nowoczesnych technologii w działalności statutowej muzeów w celu przyciągnięcia odbiorcy.

Priorytet 4 Aktywizacja społeczeństwa w celu wykorzystywania zabytków dla celów społeczno - ekonomicznych.

Działanie 1 Podnoszenie poziomu świadomości wartości krajobrazu kulturowego jako elementu niezbędnego do rozwoju przemysłów czasu wolnego.

Działanie 2 Tworzenie mechanizmów włączających dziedzictwo kulturowe w nowoczesny obieg gospodarczy: przemysłów czasu wolnego i przemysłów kultury.

Cel operacyjny 2. Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Priorytet 1 Zachowanie autentycznego regionalnego dziedzictwa kulturowego.

Działanie 1 Przyjęcie i upowszechnianie wyróżnika autentyczności regionów Lubelszczyzny.

Działanie 2 Pogłębianie form współpracy środowiska naukowego z samorządami w procesie ustalania autentycznych regionalnych wartości kulturowych.

Działanie 3 Wspieranie aktywności lokalnej w działaniach mających na celu uświadomienie wagi niematerialnego dziedzictwa kultury dla zachowania własnej tożsamości i znaczenia opieki nad tym dziedzictwem.

Działanie 4 Prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne oraz włączanie jego ochrony do różnych programów edukacyjnych.

Działanie 5 Realizowanie studiów naukowych dotyczących ochrony dziedzictwa niematerialnego, zwłaszcza zagrożonego.

Działanie 6 Wspieranie programów badawczych dotyczących dziedzictwa, zapewniających archiwizację i udostępnienie ich efektów.

Działanie 7 Tworzenie możliwości przekazywania przez twórców ludowych swej wiedzy, umiejętności i doświadczeń zawodowych młodemu pokoleniu.

Działanie 8 Wspieranie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Działanie 9 Kontynuacja prac badawczych i dokumentacyjnych zmierzających do stworzenia pełnej inwentaryzacji zasobów niematerialnych dziedzictwa kulturowego.

Działanie 10 Staranie o umieszczenie wybranych zabytków na europejskiej i światowej liście dziedzictwa kulturowego.

Działanie 11 Inspirowanie organizacji imprez kultywujących regionalne dziedzictwo kultury niematerialnej.

Priorytet 2 Zarządzanie niematerialnym dziedzictwem kulturowym, ze szczególnym uwzględnieniem działań zorientowanych na wymiar ekonomiczno-społeczny.

Działanie 1 Stwarzanie dogodnych warunków do rozwoju przemysłów kultury jako drogi przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i wzrostowi gospodarczemu:

Działanie 2 Wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych na terenach wiejskich nie objętych do tej pory takimi programami.

Działanie 3 Aktywny marketing niematerialnego dziedzictwa kulturowego, jako niepowtarzalnej atrakcji turystycznej województwa.

Działanie 4 Propagowanie publikacji regionalnych oraz wydawnictw popularyzujących dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny.

PRZEWODNICZĄCY RADY

inż. Andrzej Chemperek

Cel strategiczny II. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwój społeczno - ekonomiczny.

Cel operacyjny 1. Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.

Priorytet 1 Pogłębianie wiedzy społeczeństwa o dziedzictwie kulturowym w celu podniesienia jego świadomości, wrażliwości i aktywności w tym zakresie.

Działanie 1 Pogłębianie wiedzy o materialnym dziedzictwie kulturowym i idei jego ochrony przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej.

Działanie 2 Popularyzacja akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego do wzmacniania społecznej świadomości mieszkańców Lubelszczyzny.

Działanie 4 Edukacja użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych w zakresie zasad konserwatorskich: profilaktyki, etyki, i zabezpieczeń obiektów zabytkowych przed kradzieżą, pożarami, powodzią itp.

Działanie 5 Wspieranie organizowania praktyk studenckich i staży, mających na celu dokumentowanie zasobu dziedzictwa kulturowego województwa.

Działanie 6 Edukacja na rzecz dialogu międzykulturowego w oparciu o dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny.

Cel operacyjny 2. Promocja dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.

Priorytet 1 Promowanie zasobów dziedzictwa materialnego i niematerialnego na rzecz wzmocnienia rozwoju społeczno - ekonomicznego województwa.

Działanie 1 Rozwijanie nowoczesnych form promocji województwa wykorzystującej bogactwo dziedzictwa materialnego i niematerialnego jako czynnika rozwoju społeczno - ekonomicznego.

Działanie 2 Promocja istniejących szlaków kulturowych oraz propagowanie ich tworzenia jako istotnych działań dla promocji regionu.

Działanie 3 Promocja turystyki kulturalnej poprzez organizację międzynarodowych wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych.

Działanie 4 Wzmacnianie współpracy transgranicznej województwa lubelskiego z partnerami białoruskimi i ukraińskimi w zakresie wspólnej promocji.

Działanie 5 Promocja walorów niewykorzystywanych obiektów zabytkowych, jako miejsc dogodnych do nadania im istotnych funkcji społeczno - ekonomicznych.

Działanie 6 Promocja wiedzy społecznej dotyczącej przemysłów kultury jako istotnego potencjału sektora społeczno - ekonomicznego.

Działanie 7 Promocja krajobrazu kulturowego województwa lubelskiego jako atrakcyjnych miejsc dla aktywności filmowej.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2014-2020

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 jest dokumentem strategicznym o charakterze długofalowym, wyznaczającym cele i kierunki rozwoju województwa lubelskiego do roku 2020. Dokument przyjęto uchwałą Nr XXXIV/559/2013 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 24 czerwca 2013 roku.

Strategia dość ogólnie traktuje tematykę ochrony dziedzictwa kulturowego, wskazano jednakże priorytety rozwoju województwa w tym zakresie, poprzez pomnażanie dziedzictwa kulturowego oraz jego wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju społecznego. Ponadto w częściach poświęconych turystyce oraz ochronie dziedzictwa kulturowego strategia podkreśla potrzebę:

PRZEWODNICZĄCY RADY
inż. Andrzej Chemperek

1. ochrony krajobrazu kulturowego głównych ośrodków turystycznych,
2. umacniania publicznego charakteru zadań samorządów w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie zapewnienie systemowych warunków ich finansowania,
3. wykorzystywania dziedzictwa kulturowego regionu jako elementu wzbogacania rynku pracy (promocja zewnętrzna),
4. stworzenia sprawnego systemu finansowania rewaloryzacji zabytków.

Treść dokumentu zgodna jest z założeniami niniejszego programu, gdzie podkreśla się konieczność finansowania z budżetu gminy prac renowacyjnych, a także zaleca się wykorzystanie zabytków w działaniach promocyjnych gminy Belżyce.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego”, przyjęty przez Sejmik Województwa Lubelskiego uchwałą Nr XLV/597/02 z dnia 29 lipca 2002 roku wskazuje cele strategiczne zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego. Są to:

- poprawa jakości środowiska kulturowego poprzez ochronę wartości regionalnych,
- rewaloryzacja zasobów zabytkowych,
- kształtowanie rozwoju w ciągłości (kontynuacji) historycznej i kulturowej,
- porządkowanie struktury przestrzennej celem optymalizacji intensywności zabudowy i poprawy estetyki krajobrazu województwa.

Trzy główne cele zagospodarowania przestrzennego w województwie lubelskim:

Cel 1 - Efektywne wykorzystanie stanu zainwestowania, na które składa się m.in. ochrona środowiska przyrodniczego i kulturowego o najwyższych wartościach.

Cel 2 - Tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju województwa i podnoszenie poziomu i jakości życia mieszkańców przez m.in. poprawę walorów estetycznych struktur przestrzennych i krajobrazu.

Cel 3 - Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i konkurencyjności obszaru województwa, a przede wszystkim m.in. zwiększenie atrakcyjności województwa z punktu widzenia walorów środowiska i kontaktów z bliższym i dalszym otoczeniem.

W sferze zagospodarowania przestrzennego - środowisko kulturowe sformułowano następujące cele:

Cel główny: Ochrona i pomnażanie dziedzictwa kulturowego oraz jego wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju społecznego i gospodarczego.

Cele operacyjne:

- umacnianie publicznego charakteru zadań samorządów w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie zapewnienie systemowych warunków ich finansowania;
- tworzenie warunków ochrony i promowania dziedzictwa kulturowego regionu jako miejsca spotkań różnych kultur: łacińskiej i żydowskiej;
- tworzenie warunków powszechnej dostępności dóbr kultury niezależnie od środowiska społecznego i miejsca zamieszkania.

Naczelną zasadą zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego określono wpisanie dziedzictwa kulturowego w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz, co dotyczy zarówno zespołów, jak i poszczególnych obiektów zabytkowych. Idea ta przyświecała również podczas opracowywania gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Bełżyce.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego ustalono również zasady gospodarowania przestrzenią do których zaliczono m.in.: szczególną ochronę i oszczędne wykorzystanie przestrzeni nieurbanizowanej, stanowiącej trudno odnawialny zasób przestrzeni regionu, ze szczególnym uwzględnieniem m.in. krajobrazów wiejskich o zachowanej tożsamości kulturowej.

PRZEWODNICZĄCY RADY

Wiodące działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego regionu lubelskiego obejmują takie dziedziny, jak:

- ochrona miast historycznych (ochrona, konserwacja, rewaloryzacja i rewitalizacja historycznej substancji i struktury zabytkowej oraz kreowanie wizerunku zespołu zabytkowego jako żywego elementu współczesnego i rozwijającego się miasta);
- rewaloryzacja krajobrazów (najcenniejszych założeń kompozycyjnych i krajobrazowych);
- zabytki sakralne;
- obszary archeologiczne;
- ochrona krajobrazu kulturowego;
- działania proturystyczne - zagospodarowanie obiektów historycznych i zasobów kulturowych dla potrzeb turystyki.

Główne kierunki i priorytety działań w zakresie ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego w województwie:

- prowadzenie ochrony konserwatorskiej poprzez konserwację będącą działaniem zmierzającym do permanentnego utrzymania zabytków w stanie gwarantującym zachowanie ich wartości, rewaloryzacje i adaptacje do nowych funkcji oraz „kontynuacje” czyli tworzenie współczesnego otoczenia zabytków w nawiązaniu do tradycji.
- kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego.
- tradycja i tożsamość kulturowa - utrzymanie ciągłości tradycji i tożsamości ludności z miejscem zamieszkania.
- rozwój aktywności kulturalnej.

Działania związane z promocją lokalnej kultury zawarte zostały w celach niniejszego programu opieki nad zabytkami.

PROGRAM ROZWOJU I REWITALIZACJI MIAST - WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

Program Rozwoju i Rewitalizacji Miast dla Województwa Lubelskiego, został opracowany w oparciu o Uchwałę Nr XXIX/412/04 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 28 grudnia 2004 roku. Głównym celem Programu jest „Poprawa atrakcyjności i konkurencyjności miast regionu służąca zrównoważonemu rozwojowi województwa”. Dokument stwierdza, iż negatywny wizerunek miast potęgowany jest przez występujące powszechnie zjawiska, do których zaliczono m.in. degradacje, bądź niezadowolający stan zachowania tkanki zabytkowej miast. Priorytety w realizacji celu nadrzędnego to:

1. Rewitalizacja zdegradowanych terenów miejskich;
2. Poprawa standardów funkcjonowania i rozwoju miast;
3. Wzrost i efektywne wykorzystanie potencjału miast;

Do najważniejszych celów powiązanych z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz odnoszących się do Bełżyc, a które będą realizowane w ramach powyższych priorytetów można zaliczyć:

Cel 1.2 Rewitalizacja zabytkowej tkanki miast

Kierunki działań w ramach celu:

- renowacja zabytkowych centrów miejskich, zabytkowych obiektów i zespołów zabudowy oraz przestrzeni publicznych w układach urbanistycznych,
- remonty, modernizacja i adaptacja obiektów historycznych wraz z otoczeniem na cele (funkcje) wynikające z polityki rozwoju miast (edukacja, turystyka, kultura, usługi itd.) z uwzględnieniem funkcji mieszkaniowej,
- rewitalizacja, zagospodarowanie i zabezpieczenie historycznych podziemi.

Cel 2.2 Ochrona, zachowanie tożsamości i różnorodności kulturowej i przyrodniczej miast regionu

PRZEWODNICZĄCY RADY

inż. Andrzej Chemperek

Kierunki działań w ramach celu:

- ochrona, rewaloryzacja obiektów i zespołów zabudowy o szczególnym znaczeniu dla tożsamości kulturowo - historycznej miast regionu,
- ochrona, rewaloryzacja, rewitalizacja charakterystycznych (unikatowych) układów urbanistyczno - przestrzennych miast regionu (skala i rodzaj zabudowy, panoramy widokowe, sylwetki miast, dominanty itd.),
- rewitalizacja, rehabilitacja zdegradowanych terenów zielonych, zwiększanie powierzchni terenów zielonych w ośrodkach miejskich,
- promowanie walorów krajobrazowych miast.

Cel 3.2 Rozwój większych miast jako regionalnych ośrodków rozwoju

Kierunki działań w ramach celu:

- modernizacja i rozbudowa bazy usług, edukacji, kultury, zdrowia, turystyki itd.,
- zwiększenie sieci usług kultury (modernizacja i rozbudowa bazy, doposażenie bazy, rozszerzanie oferty, itp.),
- rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej miast regionu (wzbogacanie bazy o nowe obiekty, podniesienie standardów obiektów istniejących, adaptacja budynków, zespołów i obiektów zabytkowych na cele związane z turystyką),
- organizacja regionalnych i lokalnych ośrodków informacji turystycznej oraz jednostek wspierających rozwój turystyki,
- podniesienie turystycznej i inwestycyjnej atrakcyjności miast regionu poprzez konserwację, rewaloryzację i rewitalizację tkanki historycznej, wspieranie estetyki i ład przestrzennego na terenach zurbanizowanych.

Cel 3.3 Rozwój mniejszych miast jako ponadlokalnych ośrodków obsługi

Kierunki działań w ramach celu:

- zachowanie rozbudowa i rozwój podstawowej bazy usług, edukacji, kultury, zdrowia, turystyki itd.,

- rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej miast, wykorzystanie indywidualnych walorów i wartości kulturowych miast dla rozwoju turystyki,
- zachowanie warunków powszechnej dostępności do kultury zwłaszcza w mniejszych ośrodkach (modernizacja, rozbudowa, doposażenie bazy, rozszerzanie oferty, itp.).

KONCEPCJA PROGRAMOWO - PRZESTRZENNA ROZWOJU TURYSTYKI I REKREACJI W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

Dokument przyjęty został uchwałą nr CLXVIII/1984/08 Zarządu Województwa Lubelskiego dnia 7 października 2008 roku. Celem nadrzędnym koncepcji jest „Podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności turystycznej województwa, zwiększenie ruchu turystycznego przy jednoczesnym zachowaniu walorów kulturowych i przyrodniczych regionu”. W ramach tego celu wyznaczono następujące priorytety:

Priorytet 1. Tworzenie i rozwój markowych produktów turystycznych

Cel operacyjny 1.1 Podnoszenie konkurencyjności produktów strategicznych dla rozwoju turystyki w województwie

Kierunki działań w ramach celu:

- kreowanie nowoczesnej oferty turystycznej w oparciu o walory kulturowe markowych produktów turystycznych,
- utrzymywanie i promowanie istniejących kulturowych szlaków turystycznych,
- lepsza ochrona i ekspozycja istniejących atrakcji turystycznych województwa, a zwłaszcza dziedzictwa kultury, historii i unikatowych walorów przyrodniczych,
- poprawa wizerunku i postrzegania województwa lubelskiego.

PRZEWODNICZĄCY RADY

 inż. Andrzej Chemperek

Priorytet 2. Kształtowanie walorów turystycznych województwa

Cel operacyjny 2.1 Podnoszenie atrakcyjności poprzez ochronę, ekspozycję zasobów kulturowych i przyrodniczych

Kierunki działań w ramach celu:

- ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej,
- ochrona kulturowa, wzbogacenie kulturowe regionu (m.in.: ochrona i rewaloryzacja, a także podniesienie ekspozycyjności wszystkich zabytkowych zespołów architektonicznych obiektów drewnianych i murowanych oraz zespołów urbanistycznych ochrona i rewaloryzacja oraz podniesienie ekspozycyjności wszystkich sanktuariów w regionie).

Priorytet 3. Rozwój infrastruktury turystycznej i usług turystycznych

Cel operacyjny 3.3 Wsparcie rozwoju infrastruktury uzupełniającej

Kierunek działań w ramach celu:

- dostosowanie istniejących placówek kultury do potrzeb ruchu turystycznego i ich szersze udostępnienie dla turystów.

Koncepcja wskazuje główne kierunki kształtowania przestrzeni turystycznej województwa lubelskiego oraz określa czynniki atrakcyjności turystycznej wskazanych obszarów i rejonów. Zaliczyć do nich można:

- występowanie zespołów i obiektów zabytkowych o wysokich walorach dziedzictwa kulturowego oraz sanktuariów,
- walory przyrodnicze i krajobrazowe,
- walory kulturowe,
- sposoby udostępniania walorów turystycznych obszaru.

Koncepcja zwraca też uwagę na ważną rolę turystyki kulturowej. Wykreowanie wydarzeń i imprez kulturalnych oraz miejsc z nimi związanych jest szansą dla regionu. Główne kierunki rozwoju sektora turystycznego to m.in.:

- turystyka krajoznawcza - indywidualna i zorganizowana (wycieczkowa) wykorzystująca dziedzictwo kulturowe, oparte o ekspozycje zabytków oraz bogatą i barwną historię regionu;
- turystyka wielokulturowego pogranicza - związana z różnorodnością i wielokulturowością historyczną regionu;
- turystyka promocyjna - związana z walorami turystycznymi lubelskiej wsi, z obyczajami, czy twórczością ludową, walorami etnograficznymi, folklorem. Tradycje kultury ludowej kultywowane są w wielu miejscowościach regionu, a ich ochronie i popularyzacji służy szereg festiwali i przeglądów. Obejmuje ona także promocję organizowanych przez organizacje i samorządy cyklicznych imprez artystycznych, folklorystycznych czy też sportowych;

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU LUBELSKIEGO

W strategii brak odniesień do dziedzictwa historycznego, jednak zauważyć należy, że dokument traci ważność pod koniec roku i być może w nowej perspektywie czasowej takie zapisy się znajdują. Dokument kładzie duży nacisk na wykorzystanie potencjału turystycznego powiatu, poprzez przyciągnięcie turystów z kraju i zagranicy, a także zwraca uwagę na konieczność dostosowania strategii promocyjnej do potrzeb mieszkańców metropolii Lublina.

PRZEWODNICZĄCY RADA
inż. Andrzej Chemperek

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU LUBELSKIEGO

Na rok 2015 powiat lubelski nie posiada opracowanego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY BEŁŻYCE

Studium przyjęte uchwałą Rady Miejskiej w Bełżycach Nr XXIII/212/2008 z 29 października 2008 roku określa kierunki polityki przestrzennej gminy Bełżyce. Precyzuje następujące zasady ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego:

- Obiekty objęte ścisłą ochroną konserwatorską (wpisane do rejestru zabytków) należy zachować w ich obecnej formie przestrzennej i funkcji. Ewentualne przeprowadzenie prac remontowych, konserwacji i rewaloryzacji możliwe jest po uzyskaniu pozwolenia WKZ w oparciu o projekt.
- Obiekty zabytkowe objęte ochroną pośrednią oraz nie objęte ochroną formalną tworzą charakterystyczny dla obszaru gminy krajobraz kulturowy. Obiekty te powinny być w miarę możliwości zachowywane dla utrzymania tożsamości kulturowej obszaru. Powinny też służyć jako wzorce formy kształtowania nowej zabudowy. Wszelkie prace inwestycyjne, w tym podziały działek, wycinka drzew, itp. prowadzone przy obiektach podlegających ochronie konserwatorskiej pośredniej wymagają uzyskania warunków i wytycznych konserwatorskich oraz opinii WKZ. Rygor ten dotyczy również obszarów zabytkowych takich jak: cmentarze, parki podworskie, itp.

- W przypadku rozbiórki obiektów zabytkowych będących w złym stanie technicznym, figurujących w ewidencji zabytków należy uzyskać zgodę WKZ, w oparciu o skróconą dokumentację fotograficzną i architektoniczną.
- Bardzo liczne na obszarze gminy stanowiska archeologiczne - powinny być w specjalny sposób chronione. Wszelkie prace ziemne wymagają uzyskania wytycznych konserwatorskich w celu określenia warunków prowadzenia inwestycji.
- Wszystkie zachowane obiekty kultury materialnej należy, w miarę możliwości wykorzystać jako wartości poznawcze w programach rozwoju funkcji turystycznej gminy.

W celu zachowania i podkreślenia tożsamości kulturowej obszaru - rejonu staromiejskiego, ale też ochrony krajobrazu kulturowego wsi, często charakteryzującego się specyficznym stylem budownictwa ludowego, wskazane jest ustanawianie lokalnych (miejskich, gminnych) wytycznych dotyczących form architektonicznych nowej zabudowy. Wytyczne te powinny być wprowadzane jako ustalenia planów miejscowych.

W wytycznych należy uwzględnić przede wszystkim ogólną zasadę kształtowania nowej zabudowy w harmonii z historyczną i tradycyjną zabudową oraz tradycyjnym krajobrazem kulturowym; niedopuszczanie do powstawania architektury kulturowo bezstylowej, duchowo obcej miejscu i tradycji rejonu (jest to np. też ogólny kierunek polityki przestrzennej państw Unii Europejskiej, odnoszący się do zachowania dziedzictwa i tożsamości kulturowej obszarów urbanizowanych tych państw; jedna z wytycznych Komisji Unii Europejskiej zawartych m.in. w tzw. „Zielonej Karcie” Unii, wydanej w Brukseli w 1990r., jak też w „Nowej Karcie Ateńskiej” z 1998r.). Wytyczne dotyczące wsi - opracowane w oparciu o szczegółowe rozpoznanie tradycyjnej architektury lokalnej - powinny dotyczyć w zasadzie każdej wsi indywidualnie lub ich charakterystycznych typów.

Zakłada się, że wytyczne jw. będą dotyczyć przede wszystkim wsi starych o tradycyjnej bazie osadniczej, a zwłaszcza ich rejonów, w których zachowane są wątki zabudowy tradycyjnej. Rejony, w których dominują nowe siedliska można traktować

PRZEWODNICZĄCY RADY

inż. Andrzej Chemperek

mniej rygorystycznie pod warunkiem, że nie będą one zakłócały krajobrazu miejsca (np. będą mniej eksponowane, przesłonięte drzewami).

Studium podkreśla, że należy chronić wszelkie przejawy działalności kulturowej i kulturotwórczej, przetrwać tradycje obrzędowe, plastyczne, ewentualnie strój ludowy oraz współczesne formy kontynuacji tradycji lokalnych. W tym celu należy zapewnić możliwość rozwijania działalności znajdujących się na terenie gminy twórców ludowych poprzez urządzenie przeglądów, festiwali i innych zorganizowanych form oraz popieranie inicjatyw istniejących tu instytucji kulturotwórczych.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY BEŁŻYCE

Dokument przyjęty uchwałą Rady Miejskiej w Bełżycach Nr XVII/119/2007 z dnia 17 października 2007 roku jest już nieaktualny. Trwają obecnie prace nad nową perspektywą strategii.

MIEJSCOWY PLAN ZAGOSPODAROWANIA MIASTA BEŁŻYCE

Program przyjęto uchwałą nr XVI/149/2003 Rady Miejskiej w Bełżycach w dniu 10 grudnia 2003 roku. W zakresie dziedzictwa kulturowego w treści planu znalazły się następujące ustalenia:

Na obszarach i obiektach objętych bezpośrednią ochroną konserwatorską (wpisanych do rejestru zabytków) – oznaczonych na rysunku planu, takich jak:

- zespół kościoła parafialnego rz. – kat. p.w. Nawrócenia św. Pawła z wyposażeniem wnętrza (kościół z połowy XVII wieku, dzwonnica i drzewostan) Pl. Kościelny 7 – nr rejestru A/26,

- zespół dworsko-parkowy (dwór z I połowy XIX wieku, pozostałości parku, staw z otoczeniem w granicach działki, szpaler kasztanowców i świerk) - ul. Szpitalna, ul. Grażewicza - nr rejestru A/816,
- pozostałości zamku z XV wieku, ul. Zamkowa - nr rejestru A/121

a także na oznaczonych na rysunku planu strefach pośredniej ochrony konserwatorskiej, których zmiany zagospodarowania mogą mieć wpływ na wartość zabytkową powyższych obszarów i obiektów, obowiązują następujące zasady zagospodarowania:

- wszelkie zmiany sposobu zagospodarowania oraz podziały nieruchomości muszą uwzględniać nadrzędność wartości kulturowych i przyczyniać się do utrzymania, a w miarę możliwości także rewaloryzacji tych wartości;
- wszelkie działania zmierzające do zmian sposobu zagospodarowania, w szczególności związane z lokalizacją obiektów budowlanych, a także podziały nieruchomości, mogą być prowadzone jedynie po uzgodnieniu oraz otrzymaniu odpowiednich warunków i wytycznych konserwatorskich od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Na obszarach i obiektach objętych pośrednią ochroną konserwatorską (wpisanych do ewidencji zabytków), takich jak:

- układ urbanistyczny starej części miasta,

- obiekty (ogrodzenie z bramą i trzema kapliczkami, plebania, organistówka, kostnica, źródło Władysława Jagiełły, cmentarz przykościelny) w zespole kościelnym przy ul. Krakowskiej;

- kapliczka przy ul. Krakowskiej,
- cmentarz parafialny wraz z bramą wjazdową,
- cmentarz żydowski,
- stary cmentarz żydowski przy ul. Jakuba z Bełżyc;
- zajazd przy ul. Rynek 29;
- młyn Szubartowskich przy ul. Prebendarskiej;
- młyn elektryczny d. gazowy przy ul. Kazimierskiej;

PRZEWODNICZĄCY RADY

 inż. Andrzej Chemperek

- 3 kuźnie: przy ul. Prebendarskiej, Zielonej 14 i Rzecznej 6;
- 9 domów mieszkalnych: Lubelska 29, Lubelska 3, Prebendarska 13, Słoneczna 25, Tysiąclecia 42, Zielona 10, Zielona 8, Zielona 12, Zielona 16;
- kamienica przy ul. Rynek 30;

obowiązują następujące zasady zagospodarowania:

- wszelkie zmiany sposobu zagospodarowania muszą uwzględniać wartości kulturowe tych obiektów i przyczyniać się do zachowania, a w miarę możliwości także rewaloryzacji,
- wszelkie działania zmierzające do zmian sposobu zagospodarowania, w szczególności związane z lokalizacją obiektów budowlanych, wymagają odrębnych warunków i wytycznych konserwatorskich oraz uzyskania opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na etapie ustalania warunków zabudowy i zagospodarowania terenu.

Na obszarach stanowisk archeologicznych wszelkie zmiany sposobu zagospodarowania terenu mogą się odbywać po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W obrębie obszarów obserwacji archeologicznej wszelkie prace ziemne (głębokie wykopy), związane z budową obiektów kubaturowych, inwestycje liniowe oraz związane z pracami ziemnymi i przekształceniem naturalnego ukształtowania terenu (np. melioracje, niwelacje, budowy zbiorników wodnych) – muszą być zgłaszane do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie na etapie wydawania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu w celu uzyskania warunków i wytycznych konserwatorskich dla przedmiotowych inwestycji. Powyższe zalecenie dotyczy także związanych z inwestycjami- wszelkich prac ziemnych prowadzonych na terenie lub w bezpośrednim sąsiedztwie stanowisk archeologicznych (zaznaczonych na mapie).

W przypadku prowadzenia sieci liniowych infrastruktury technicznej, związanych z pracami ziemnymi (drogi, wodociągi, gazociągi, linie telekomunikacyjne, melioracje, itd.) niezbędne jest uwzględnienie nadzoru archeologicznego.

Na obszarach charakteryzujących się dużym nasyceniem śladów osadnictwa pradziejowego, obowiązuje konieczność niezwłocznego zawiadomienia Burmistrza Bełżyc i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie o znalezieniu przedmiotów posiadających cechy zabytku (np. naczynia ceramiczne, szklane, kafle, narzędzia z kamienia i metalu), fragmenty murów ujawnionych w czasie prowadzenia robót ziemnych i budowlanych. Osoby znajdujące te przedmioty zobowiązane są zabezpieczyć odkryty przedmiot i wstrzymać wszelkie roboty mogące go uszkodzić lub zniszczyć do czasu wydania odpowiednich zarządzeń przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie.

W strefie ochrony układu urbanistycznego, obejmującej najstarszą część miasta, obowiązuje zasada kształtowania nowej zabudowy w harmonii z historyczną i tradycyjną zabudową oraz tradycyjnym krajobrazem kulturowym.

Działania te muszą odbywać się zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity aktu opublikowany w Dz. U. 2014 poz. 1446 z późn. zm.) ze szczególnym uwzględnieniem art. 7 ust. 4, w którym stwierdza się, że formą ochrony są „ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego”, a także zapisami z art. 4 i art. 18, które nakazują uwzględnić ochronę i opiekę nad zabytkami w mpzp, oraz art. 20, który nakazuje uzgadnianie mpzp z WKZ. Inne ważne akty prawne to ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (Dz. U. Nr 113 z 2011 roku, poz. 661) oraz pozostałe akty wykonawcze, wymienione w rozdziale 2 niniejszego programu.

PRZEWODNICZĄCY RADY
inż. Andrzej Chemperek

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY BEŁŻYCE

6.1 CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GMINY BEŁŻYCE

Administracyjnie, gmina Bełżyce należy do powiatu lubelskiego i zajmuje obszar o powierzchni 133,85 km² położony w zachodniej części województwa. Sąsiaduje ona z sześcioma gminami: od północy z gminą Wojciechów, od północno-wschodu z gminą Konopnica, od południowo-wschodu z gminą Niedrzwica Duża, od południa z gminą Borzechów (wszystkie należą do powiatu lubelskiego), od południowo - zachodu z gminą Chodel (powiat opolski), od zachodu z gminą Poniatowa (powiat opolski). Gminę zamieszkuje 13 533 mieszkańców (stan na początek 2014 roku).

Obszar gminy Bełżyce położony jest w obrębie dwóch mezoregionów fizyczno geograficznych Wyżyny Lubelskiej o odmiennych cechach rzeźby: Równiny Bełżyckiej i Kotliny Chodelskiej (południowo-zachodnia część gminy w okolicach wsi Wronów). Najniżej położony punkt - 187,5 m n.p.m. znajduje się w dolinie Zalesianki, w miejscu gdzie rzeka opuszcza gminę. Są to okolice miejscowości Skrzyniec. Najwyższy zaś (kulminacja wydmy śródlądowej) - 248,6 m n.p.m.. Deniwelacje terenu nie przekraczają więc 70 m i wynoszą 61,1 m.

Obszary rolnicze o dobrych jakościowo glebach to tereny zlokalizowane w otoczeniu miejscowości: Babin, Wymysłówka, Matczyn-Wojcieszyn, Jaroszewice, Chmielnik, Kolonia Chmielnik, Kierz, Zagórze, Podole. Obszary rolnicze o słabszych glebach występują w pozostałej części gminy. Strefy zalesione to część południowo - wschodnia gminy z sołectwami: Skrzyniec, Zalesie, Wierzchowiska, Wronów, Krężnica Okrągła, Malinowszczyzna.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY BEŁŻYCE

Historia Bełżyc, wsi leżącej obok ważnego wówczas szlaku handlowego, prowadzącego z Krakowa przez Sandomierz do Lublina i dalej na Ruś i Litwę, sięga czasów sprzed lokacji miasta. Najstarsza wzmianka o osadzie znajduje się w dokumencie z 1349 roku, w którym król Kazimierz Wielki – na wniosek ówczesnego właściciela wsi, Rafała z Tarnowa herbu Leliwa – przeniósł ją z prawa polskiego na niemieckie. Jako miasto, Bełżyce zostały lokowane na prawie magdeburskim w 1417 roku przez Jana Tarnowskiego, wojewodę krakowskiego i jego brata Spytka z Tarnowa herbu Leliwa, na mocy przywileju lokacyjnego króla Władysława Jagiełły. Początkowo były tzw. miastem filialnym – miały się „sądzić i rządzić na wzór Lublina”. W II połowie XV wieku miasto należało do Pileckich, od 1551 roku do Bzickich, od 1574 roku do Spinków. W XVII wieku jego właścicielami byli Orzechowscy, Gałęzowscy, Szaniawscy i Osuchowscy. W 1819 roku dobra znalazły się w posiadaniu Stanisława Kossowskiego, a następnie rodziny Brzezińskich.

Okolo 1425 roku w osadzie wzniesiono murowany zamek z basztą, otoczony wałami, erygowano też parafię katolicką. W tym samym okresie powstał tu prawdopodobnie kościół parafialny pw. św. Pawła, przy którym od okolo 1430 roku istniała szkoła parafialna. W I połowie XV wieku, dzięki nadawanym przywilejom wzrosło znaczenie Bełżyc, które zyskały status ważnego ośrodka handlowego w regionie.

Początkowo nazwa miejscowości notowana była jako Belsszice, Belzicze, lub Belzycze – taka forma znajduje się m.in. na herbie widocznym w dokumencie z 1581 roku („...Civitatis Belzicze Maius”). Na pieczęci z 1718 roku, a także w wielu innych dokumentach z późniejszego okresu, znajduje się zapis nazwy w łacińskiej formie przymiotnikowej Sigillum Belsiczensis. Wskazuje to na fakt, iż pierwotna nazwa Bełżyc miała najprawdopodobniej brzmienie Belzicze, zaś forma fonetyczna Bełżycze jest wtórna.

PRZEWODNICZĄCY RADY

inż. Andrzej Chemperek

Niemal od samego początku miasto miało charakter wieloetniczny i wielowyznaniowy. Być może już od lat 20. XV wieku, a z całą pewnością od I połowy XVI wieku, obok ludności katolickiej w Beżycach zaczęli osiedlać się Żydzi.

W XVI i XVII wieku miasto było znaczącym ośrodkiem protestantyzmu. Istniał tu zbór kalwiński, gimnazjum kalwińskie i szkoła ariańska, organizowano liczne zjazdy i synody.

Począwszy od 1648 roku, w II połowie XVII i I połowie XVIII wieku miasto było wielokrotnie niszczone w trakcie napaści zbrojnych, przemarszów wojsk szwedzkich, rosyjskich, polskich i litewskich, rekwizycji i grabieży, a także w wyniku pożarów i powtarzających się epidemii. W 1662 roku, na fali kontreformacji, z miasta zostali wypędzeni arianie.

W 1796 roku Beżyce znalazły się w zaborze austriackim, od 1810 roku należały do Księstwa Warszawskiego, a od 1816 roku – do Królestwa Polskiego. W 1869 roku, w ramach represji po powstaniu styczniowym, Beżyce straciły prawa miejskie. W 1913 roku podupadająca osada została zniszczona przez pożar.

W okresie międzywojennym Beżyce były niewielką osadą zamieszkiwaną w znaczniej części przez ludność żydowską. Działały tu liczne sklepy, rozwijało się też rzemiosło, a także przemysł. W latach 30. powstała tu elektrownia, dostarczająca prąd do okolicznych miejscowości.

Miasto zostało zajęte przez Niemców we wrześniu 1939 roku. W grudniu 1940 roku w Beżycach powstało getto, w którym, oprócz żydowskich mieszkańców samych Beżyc i okolicznych miejscowości, przebywali także Żydzi z Lublina, Krakowa i Szczecina oraz Żydzi z przesiedlonych terenów Rzeszy. Większość żydowskich mieszkańców Beżyc została zamordowana w obozie zagłady w Sobiborze, część zginęła też na Majdanku.

Beżyce zostały wyzwolone przez Armię Czerwoną 26 lipca 1944 roku. W czasie działań wojennych i okupacji zginęło ponad 60 proc. mieszkańców miasta (około 4200 osób).

Od roku 1955 Bełżyce były miastem powiatowym, w 1958 roku odzyskały prawa miejskie. Obecnie znajdują się w powiecie lubelskim i są siedzibą gminy o tej samej nazwie.

6.4 ZABYTKI NIERUCHOME

Scharakteryzowanie zasobów zabytkowych ma na celu określenie, co przede wszystkim należy chronić i czym należy się opiekować, a tym samym ma pomóc we właściwym rozłożeniu najważniejszych akcentów w programie opieki nad zabytkami. Zadania i cele sformułowane w Programie są bezpośrednio zależne nie tylko od zasobu zabytków znajdujących się na terenie gminy Bełżyce, lecz również od ich stanu zachowania. I tak: bardzo dobry lub dobry stan zachowania wymaga jedynie stałej troski o obiekt (jak np. prowadzenie bieżących remontów). Natomiast znaczny stopień zniszczenia substancji zabytkowej implikuje cały proces działań (pozostających przede wszystkim w gestii właścicieli, posiadaczy obiektów oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków) niezbędnych do powstrzymania dalszej degradacji. Skuteczna opieka nad zabytkami wymaga jednak nie tylko wiedzy dotyczącej wartości zabytków zlokalizowanych na terenie miasta, lecz także dostrzegania występujących problemów i reagowania na pojawiające się zagrożenia.

Układ urbanistyczny Bełżyc posiada metrykę średniowieczną. Lokacja miasta nastąpiła w 1417r.. (miasto utraciło prawa miejskie w 1869r., po upadku postania styczniowego, odzyskało je w 1958r.). Układ urbanistyczny nie ma wyrazistych cech regularności miast średniowiecznych, jakkolwiek sieć ulic i placów założona jest na zasadach układu szachownicowego. Zespół urbanistyczny nie jest wpisany do rejestru zabytków, objęty jest jednak pośrednią ochroną konserwatorską i planistyczną.

Spośród najważniejszych obiektów zabytkowych z terenu gminy należy wymienić te wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego zgodnie z

PRZEWODNICZĄCY RADY
inż. Andrzej Chemperek

obwieszczeniem nr 1/2015 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 15 stycznia 2015 roku:

Bełżyce - kościół parafialny pw. Nawrócenia św. Pawła wraz z wyposażeniem wnętrza, cmentarzem kościelnym z drzewostanem w granicach ogrodzenia, z ogrodzeniem i dzwonnica

Zespół kościelny zlokalizowany w pn-wsch. części miasta. Parafia powstała między 1355 a 1425r. Pierwotny kościół drewniany został zamieniony ok. 1558-1565r. przez Andrzeja Bzickiego, kasztelana chełmskiego na zbór kalwiński. W XVIIw., po pożarze, zwrócony został katolikom. Obecny obiekt wybudowano w kilku etapach:

- przed 1654r. za proboszcza Wojciecha Ościechowskiego powstało murowane prezbiterium z chórem muzycznym, zakrystią i drewnianą nawą,
- po 1675r. rozpoczęto budowę murowanej nawy i wieży (ukończone ok. 1695r.) ze składek parafian, a głównie z fundacji Feliksa Szaniawskiego, pisarz ziemskiego lubelskiego.

Kościół późnorenesansowy, konsekrowany 8 maja 1706r. przez biskupa Kazimierza Łubieńskiego. W ciągu XVIII i na pocz. XIXw. kilkakrotnie remontowany (zmiana podłóg, pokrycia dachowego, tynków). W 1822r. uszkodzony w czasie pożaru miasta. Odbudowany w latach 1855-1857 staraniem Baltazara Korycińskiego z częściowym zatarciem cech stylowych. Restaurowany w l. 1883, 1906-1913, 1947, 1955-58 oraz 1980-tych.

Pod koniec lat 80-tych XX w. przekształceniom uległo ogrodzenie kościoła wraz ze zmianą przebiegu; rozebrano część zachodnią muru wraz z 2 kapliczkami, przesunięto mur w części wschodniej oraz fragmentarycznie w części północnej. W 1997r. miał miejsce remont więźby dachowej, wymiana pokrycia dachu z blachy ocynkowanej na miedzianą nad skarbcem i kaplicą północną. W 2005r. – remont elewacji, kruchty, wnętrza zakrystii, renowacja dzwonnicy. W 2006r. Wydana została decyzja WKZ i pozwolenie budowlane na rozbudowę zakrystii kościoła. Program prac

obejmował rozebranie współczesnej przybudówki przy zakrystii przylegającej do północnej ściany kościoła i wzniesienie nowej, mającej na celu powiększenie powierzchni użytkowej zakrystii. Prace zrealizowano.

Dzwonnica - pierwotna drewniana, wzmiankowana w wizytacjach biskupich z XVII i XVIII w. Obecna murowana, wzniesiona w latach 1855-1857 staraniem ks. Baltazara Korycińskiego podczas odbudowy kościoła po pożarze w 1822r. W 1948r. dzwonnica była remontowana - podwyższono ją oraz pokryto blachą. W 1949r. konsekrowano trzy nowe dzwony wykonane u Felczyńskich w Przemyślu. Na przestrzeni lat przeprowadzano okresowe zabiegi pielęgnacyjne (malowanie). W 2005r. miał miejsce remont elewacji i malowanie obiektu.

Ogrodzenie - pierwotnie drewniane, obecne murowane, powstało w latach 1855-1857 staraniem ks. Baltazara Korycińskiego. W obrębie ogrodzenia brama z furtkami i kapliczki. Na przestrzeni lat wielokrotnie remontowane. Granice ogrodzenia zostały zmienione po 1987r. - rozebrano część zachodnią wraz z dwiema kapliczkami, przesunięto mur w części wschodniej oraz fragmentarycznie w części północnej (bez pozwolenia WKZ). Obszar przylegający do kościoła powiększono - głównie od strony zachodniej i ustawiono tam letni ołtarz.

Bełżyce - dawny budynek zamkowy - relikw dawnej rezydencji, związanej z różnowierzczymi tradycjami Bełżyc

Zamek obronny wybudowany został prawdopodobnie ok. 1425r.. W przekazach źródłowych z 1574r. zamek określany jest jako murowany. W pocz. XVIII w. zniszczony, ok. 1780r. odbudowali go i częściowo przebudowali Kossowscy (określany jest wtedy jako dwór) otaczając oficynami i zabudowaniami gospodarczymi. Jak wynika z opisu K. Koźmiana, zamek przed przebudową był otoczony ogrodem włoskim „w staroświeckie szpalery” ze starym drzewostanem lipowym. Zamek przetrwał do 1829r., kiedy ówczesny właściciel Franciszek Brzeziński przebudował obiekt na gorzelnię i browar. W 1942r. obiekt został raz jeszcze gruntownie przebudowany i adaptowany na mleczarnię. Obecnie obiekt jest własnością prywatną.

Obiekt murowany z kamienia i cegły. Najstarsza część przyziemia, północno-zachodnia, tj. obecnie rozpoznawalna część dawnego zamku, wyróżnia się w rzucie grubością murów i zachowanymi w piwnicach sklepieniami (kolebkowo-krzyżowymi i kolebkowymi).

Obecny właściciel nie przeprowadza żadnych prac remontowych. Jedynie w 2004r. wybił otwór drzwiowy w elewacji frontowej (od ulicy), gdzie istniał pierwotnie otwór drzwiowy. Wprowadzenie otworu w formie i technologii współczesnej jest niewłaściwe i docelowo powinno kwalifikować się do zmiany. Właściciel nie ma sprecyzowanego programu wykorzystania obiektu w części parterowej i piwnicach. Na piętrze mieści się mieszkanie. Część pomieszczeń budynku (głównie w parterze) wykorzystywanych jest na magazyny.

Bełżyce - zespół dworsko-parkowy obejmujący: dwór, park, staw z otoczeniem, w granicach działki, szpaler kasztanowców i świerk

Dwór wzniesiony w latach 40-tych XIX w. przez braci Franciszka i Ignacego Brzezińskich. W II poł. XIX w. był własnością Witolda i Konstantego Brzezińskich. W k. XIX w. należał do Karola Żarońskiego. W 1918r. został upaństwowiony. Po 1922r. przebudowany z przeznaczeniem na szpital okręgowy. Remontowany był w pocz. lat 80-tych XX w. Od kilku ostatnich lat, po zlikwidowaniu szpitala, budynek zmieniał właścicieli, w roku 2002 cały zespół zabytkowy został przejęty przez Gminę Bełżyce od Powiatu Lubelskiego, a w roku 2012 sprzedany osobie prywatnej i jest poddawany adaptacji.

Maczyn - zespół przestrzenny obejmujący: dwór, park, stawy

Zachowane założenie sięga prawdopodobnie pocz. XVII w. W tym czasie wzniesiony został drewniany dwór. Ok. 1890r. Kornel Ligowski dobudował do istniejącego dworu dwa piętrowe człony murowane oraz przybudówkę od str. pd-zach. W 1927r. Wacław Jan Ligowski zastąpił dawny korpus główny drewniany

murowanym. Do tylnej elewacji dobudował parterową oficynę gospodarczą. Założenie parkowe powstało w końcu XIX w. na miejscu wcześniejszego, z wykorzystaniem elementów XVIII-wiecznych (m.in. kompozycji ogrodowej o charakterze regularnym). Obecne granice założenia są pomniejszone w stosunku do pierwotnego. W zespole zachowały się dwór i park - wpisane do rejestru. Ponadto na terenie objętym ochroną, na północ od dworu znajduje się zespół budynków folwarcznych - użytkowanych, w dobrym stanie. Powstały one zapewne w latach 20-tych XX w., gdy właścicielem dóbr był Wacław Jan Ligowski - rolnik, który prowadził w Matczynie rozwinięte gospodarstwo rolno-hodowlane.

Po 1964r. kiedy obiekt stał się siedzibą DPS, wzniesiono kilka współczesnych budynków związanych z nową funkcją: m.in. szklarnie i kotłownię (obecnie zlokalizowane na zachód od dworu).

Równoległe z kapitalnym remontem dworu, który został ukończony w 1992r., wykonano zagospodarowanie jego bezpośredniego otoczenia. W 1997r. od strony drogi, wzdłuż wsch. granicy założenia wykonano ogrodzenie. W sąsiedztwie założenia - na południe od dworu - powstał kompleks współczesnych budynków DPS. Obiekty zlokalizowane są poza granicą ochrony konserwatorskiej, jednak z uwagi na ich znaczną kubaturę stanowią konkurencję dla budynku dworu. W ostatnich latach w zespole zabytkowym nie prowadzono żadnych prac remontowych.

Matczyn - drzewostan w miejscu otoczenia kościoła (pierwotny drewniany kościół przeniesiony do Muzeum Wsi Lubelskiej)

Pierwszy kościół drewniany w powstał tu w 1605r., następny ok. 1685-1689r. z fundacji Karola Tarły. W 1980r. przeniesiono go do Muzeum Wsi Lubelskiej i tam w ostatnich latach zrekonstruowano.

Budowę nowego kościoła, murowanego (wg projektu arch. Jerzego Siennickiego w stylu modernistycznym) rozpoczęto w 1937r.. Zabytkowe wyposażenie ze starego kościoła przeniesiono do nowego w 1947r. Konsekracji nowej świątyni

PRZEWODNICZĄCY RADY
inż. Andrzej Chemperek

dokonano w 1969r. W 1989r. zmniejszono nieznacznie obszar cmentarza kościelnego – w związku z poszerzeniem drogi. Teren przykościelny ogrodzony jest współczesnym, metalowym ogrodzeniem. Na terenie cmentarza przykościelnego wzdłuż ogrodzenia zachował się stary zabytkowy drzewostan (w tym w pn.-zach. części także poza ogrodzeniem) – wpisany do rejestru zabytków.

Wronów – park dworski

Park założony w końcu XVIII w. przez Ernesta Goltza, szambelana królewskiego dworu. Pod koniec XIX w. powstało tu krajobrazowe założenie parkowe harmonijnie włączające do starych elementów XVIII-wiecznych nowe, które zasadniczo nie naruszały kompozycji założenia.

Do chwili obecnej z dużego zespołu obejmującego: dwór, zabudowania folwarczne, schody i stawy zachował się jedynie okrojony zdziczały park z relikdami XVIII-wiecznego starodrzewu i młodszych okazów z różnych okresów dziejów parku. Czytelne pozostają jeszcze wnętrza parkowe i oś kompozycyjno-widokowa w kierunku stawów (we wschodniej części założenia). Ze względu na swoją lokalizację na wyniosłości park stanowi dominantę zieleni w krajobrazie.

Babin – zespół przestrzenny: dwór, park wraz ze szpalerem drzew, stawy

Założenie dworskie powstało w II poł. XVIII w., częściowo przekształcone w XIX i na początku XX w. Obecne granice zespołu są pomniejszone w stosunku do pierwotnego zasięgu. W zespole zachowały się: dwór i park ze stawami. Ponadto na terenie objętym ochroną, na wsch. od dworu znajduje się dawna ptaszarnia (obecnie garaż). Poza granicami ochrony konserwatorskiej znajduje się założenie folwarczne – na zachód od dworu, z zachowanymi budynkami gospodarczymi: spichlerzem, stodołą i domkiem ogrodnika. Całość założenia wraz z częścią folwarczną stanowi własność prywatną i jest poddawana stopniowej rewaloryzacji. W 2005r. została wybudowa

nowa brama wjazdowa na teren zespołu. W 2006r. przeprowadzono prace pielęgnacyjne drzewostanu alei lipowej w pasie drogi powiatowej.

Dwór wzniesiony został ok. 1907r. przez Klemensa Osieckiego, usytuowany w sąsiedztwie poprzedniego drewnianego. Kolejni właściciele Henryk Nowakowski i Jan Nowakowski ok. 1920r. przebudowali dwór i przekształcili ogród. Przed wybuchem II wojny światowej nadbudowano północno-zach. część dworu. Po wojnie przekształcono wnętrza w skrzydle wschodnim i częściowo w korpusie głównym. W latach 50-tych XX w. częściowo przebudowano wnętrza przystosowując je do funkcji mieszkalno-administracyjnej (budynek wykorzystywany był przez Państwowe Przedsiębiorstwo Rolne w Motyczu). Od 1999r. (i zmiany właściciela) zostały rozpoczęte prace związane z rewaloryzacją dworu, od 2005r. – trwają prace wykończeniowe we wnętrzach.

W obrębie folwarku zachowały się: stodoła – wzniesiona w 1 ćw. XX w. za czasów Henryka Nowakowskiego (murowano-drewniana) oraz spichlerz – wzniesiony prawdopodobnie w 4 ćw. XIX w. (z kamienia wapiennego, otynkowany); w latach 20-tych XX w. dobudowano do jego południowej elewacji suszarnię chmielu.

Babin – Kapliczka z kamiennym krzyżem

Najcenniejszy przykład małej architektury sakralnej na terenie gminy. Kapliczka usytuowana przy głównej drodze przebiegającej przez wieś, jej datowanie określa się na 1664 rok.

Podole - Kaplica grobowa Ligowskich na cmentarzu parafialnym

Budynek z cegły. Usytuowana w pn-zach. narożu cmentarza. Wzniesiona z fundacji rodziny Ligowskich, właścicieli Matczyna. Styl architektoniczny kaplicy wskazuje na użycie form historyzujących, charakterystycznych dla pocz. XX w.

PRZEWODNICZĄCY RADY
inż. Andrzej Chemperek

Spośród najciekawszych obiektów wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków należy wyróżnić:

Krężnica Okrągła - zespół dworski (pozostałości parku, dwór, oficyna, stajnia)

Powstanie tu ośrodka dworskiego datuje się na 3 ćw. XVII w. W 1648r. Krężnica należała do Mikołaja Orzechowskiego mieszkającego na zamku w Bełżycach. Kolejnymi właścicielami byli: Feliks Szeniawski (1678), Głuscy (XVIII w.), Jan Wyszkowski (1824), Kuźnicy (od końca XIX w. do 1946r). Na początku XX w. funkcjonowało tu wysoko rozwinięte gospodarstwo rolno-hodowlane ze stadniną koni angielskich. Przed wojną poza dworem znajdowały się tutaj 4 domy dla służby folwarcznej, 17 budynków gospodarczych i młyn. W 1946 r. majątek został rozparcelowany, a teren ośrodka dworskiego przejęła Rejonowa Spółdzielnia Ogrodnicza w Lublinie. Obecnie dwór wraz z parkiem znajdują się w rękach prywatnych.

Bełżyce - budynki towarzyszące zespołowi kościoła parafialnego

Należą do nich ogrodzenie z bramą i trzema kapliczkami z lat 1855-57, plebania murowana z ok. 1925 r., nadbudowana w 1945 r., organistówka murowana z lat 30 XXw. (według projektu Bohdana Kelles-Krauzego) z 1922 r., kostnica murowana z lat 1855-57. Wszystkie elementy w stanie dość dobrym, użytkowane, zabezpieczone i poddawane okresowym remontom. Jedynie dwa murowane słupy ogrodzenia (przy dzwonnicy) wymagają wzmocnienia konstrukcyjnego, tynkowania i malowania.

Bełżyce - cmentarz parafialny z 1 poł. XIX w. wraz z bramą wjazdową murowaną z 1914 r.

Otoczony murowanym ogrodzeniem ceglano-kamiennym. Cmentarz zadbane, z wieloma przykładami cennych XIX-wiecznych nagrobków. Brama wjazdowa z

elementami neogotyku, trójprzęsłowa, z cegły, partiami licowana ociosanym kamieniem wapiennym. W stanie dobrym.

Bełżyce - źródł Władysława Jagiełły, murowany z 1917r.

Oryginalna rzeźba przedstawiająca popiersie władcy znajduje się obecnie w budynku straży pożarnej. Obiekt zadbane.

WYKAZ OBIEKTÓW WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW

miejsowość	Zakres wpisu	Nr rejestru
Babin	- zespół przestrzenny: dwór, park wraz ze szpalerem drzew, stawy na działkach wskazanych w decyzji - w gran. wg zał. planu	A/817
Babin	Kapliczka z kamiennym krzyżem	A /1121
Bełżyce Pl. Kościelny 7	- kościół paraf. pw. Nawrócenia św. Pawła z wyposażeniem wnętrza, cmentarz kościelny z drzewostanem w gran. ogrodzenia, ogrodzenie, dzwonnica	A/26
Bełżyce ul. Szpitalna/ul. Grażewicza	- zespół dworsko-parkowy: dwór, park, staw z otoczeniem w granicach działki, szpaler kasztanowców i świerk - w gran. wg opisu decyzji, wg zał. planu	A/816
Bełżyce ul. Zamkowa 30	- dawny budynek zamkowy	A/121
Maczyn	- drzewostan w miejscu otoczenia kościoła (kościół przeniesiony do Muzeum Wsi Lubelskiej)	A/137
Podole	Kaplica grobowa Ligowskich na	A/1607

PRZEWODNICZY RADY
inż. Andrzej Chemperek

		cmentarzu grzebalnym	
	Matczyn	- zespół przestrzenny: dwór, park, stawy, w gran. wg zał. planu	A/818
	Wronów	- park dworski, w gran. wg zał. planu	A/932

Źródło: Obwieszczenie nr 1/2015 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 15 stycznia 2015r. w sprawie wykazu zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego i rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego

WYKAZ OBIEKTÓW WPISANYCH DO WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt
Babin	Bełżyce	lubelski ziemski	Spichlerz w zespole dworskim
Babin	Bełżyce	lubelski ziemski	Stodoła w zespole dworskim
Bełżyce	Bełżyce	lubelski ziemski	Kostnica przy kościele parafialnym
Bełżyce	Bełżyce	lubelski ziemski	Organistówka, Plac Kościelny
Bełżyce	Bełżyce	lubelski ziemski	Brama cmentarza parafialnego
Bełżyce	Bełżyce	lubelski ziemski	Zródł Władysława Jagiełły przy ul. Partyzantów
Matczyn	Bełżyce	lubelski ziemski	Kościół parafialny rzymskokatolicki pw. Wniebowzięcia NMP
Matczyn	Bełżyce	lubelski ziemski	Chlewnia w zespole dworskim
Krężnica Okrągła	Bełżyce	lubelski ziemski	Zespół dworski
Krężnica Okrągła	Bełżyce	lubelski ziemski	Dwór w zespole dworskim
Krężnica Okrągła	Bełżyce	lubelski ziemski	Oficyna w zespole dworskim
Krężnica Okrągła	Bełżyce	lubelski ziemski	Stajnia w zespole dworskim
Krężnica Okrągła	Bełżyce	lubelski ziemski	Pomnik na mogile partyzantów AK

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie

Wykaz kart parków/ogrodów

Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Forma ochrony
Krężnica Okrągła	Bełżyce	lubelski ziemski	Pozostałości parku dworskiego	Rozporządzenie nr 13 Wojewody Lubelskiego z dn 2 sierpnia 1993 r. w sprawie uznania za pomnik przyrody (Dz. Urz. Woj. Lub. Z 1993 r. Nr. 11, poz.71)

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie

Wykaz kart ewidencyjnych zabytków ruchomych: krzyży, figur i kapliczek

Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt
Skrzyniec	Bełżyce	lubelski ziemski	Kapliczka przydrożna z figurą św. Jana Nepomucena XIX
Wierzchowiska Stare	Bełżyce	lubelski ziemski	Kapliczka przydrożna XVIII/XIX
Bełżyce	Bełżyce	lubelski ziemski	Rzeźba króla Władysława Jagiełło B/114

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie

6.5 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)

inż. Andrzej Chemperek

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Decyzja o wpisie może zostać wydana z urzędu, jeśli zachodzi uzasadniona obawa zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

WYKAZ OBIEKTÓW WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW RUCHOMYCH

- wyposażenie kościoła rzymskokatolickiego pw. Nawrócenia św. Pawła w Bełżycach (30 elementów) - nr rej. zabytków L/B/113,
- rzeźba króla Władysława Jagiełły ze „Zdroju Jagiełły” w Bełżycach (obecnie w budynku straży pożarnej) - nr rej. zabytków L/B/114,
- wyposażenie kościoła rzymskokatolickiego pw. Wniebowzięcia NMP w Matczyniu (19 elementów oraz nagrobek Zarańskiego na cmentarzu przykościelnym) - nr rej. zabytków L/B/326.

W programie nie zamieszczono szczegółowego wykazu zabytków - wykaz w zasobach WUOZ w Lublinie.

6.6 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic Bełżyc. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Stanowiska zostały zewidencjonowane w wojewódzkiej ewidencji zabytków metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można

wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Zabytek archeologiczny na mocy ustawy to „zabytek nieruchomy będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem”. Ta szeroka definicja określa jednocześnie potencjalnie duży zasób zabytków archeologicznych, na które składają się zarówno tzw. stanowiska archeologiczne (obiekty i warstwy zlokalizowane w terenie), jak i ruchome zabytki (przedmioty) z nich pochodzące. We współczesnym konserwatorstwie przyjmuje się politykę tzw. zintegrowanej ochrony dziedzictwa kulturowego, a więc równoprawnego, wieloelementowego systemu, w skład którego wchodzi również stanowiska i zabytki archeologiczne. Podstawowym elementem działań z zakresu konserwatorstwa archeologicznego jest zachowanie w możliwie niezmienionej formie jak największej liczby stanowisk. W działaniach tych ważne jest również dążenie do stworzenia bazy danych o zasobach archeologicznych, rejestrowanie wszelkich potencjalnych miejsc odkryć, dokumentowanie ginącego dziedzictwa przez zagrożenia współczesnej cywilizacji.

Zadania z zakresu archeologii są nie tylko obowiązkiem wyspecjalizowanych służb konserwatorskich czy nawet poszczególnych środowisk (np. archeologów), ale także powinny być podejmowane przez inne organy administracji państwowej, a przede wszystkim samorządowej. Ważne jest też aby przypadkowe odkrycia przez indywidualnych poszukiwaczy zostały zgłaszane odpowiednim służbom. Wynika z tego kolejne ważne zadanie, realizowane m.in. przez niniejszy program opieki nad zabytkami, jakim jest uświadomienie społeczeństwu wartości zabytków archeologicznych i wynikającej z tego konieczności ich ochrony.

Popularyzacja odkryć archeologicznych, a przez to zwracanie uwagi na ich unikatowy charakter i potrzebę zapewnienia stosownej ochrony, jest bardzo ważne dla całego środowiska archeologów, w tym także służb konserwatorskich.

Podejmując problem historii osadnictwa gminy Bełżyce należy pokrótce przedstawić jej warunki geograficzne. Teren ten znajduje się w południowo-zachodniej

PRZEWODNICZY RADY
inż. Andrzej Chemperek

części woj. lubelskiego, w zachodnim fragmencie Równiny Bełżyckiej. Jest to region o słabo urozmaiconej formie krajobrazowej, której wysokość waha się w przedziale od 160 m n.p.m., a w niektórych miejscach działu wodnego Wisły i Bystrzycy przekracza 230 m n.p.m. Całkowita powierzchnia Równiny Bełżyckiej wynosi około 640 km². Od południa graniczy ze Wzniesieniami Urzędowskimi, a od północy z Płaskowyżem Nałęczowskim, natomiast jej południowo-wschodnia partia przylega do Kotliny Chodelskiej, a jej zachodnia część osiąga zbieżność na niedługim odcinku z Małopolskim Przełomem Wisły.

Na dzień dzisiejszy na interesującym nas terenie zarejestrowano 143 fakty osadnicze (osady i ślady osadnicze). Zarówno osady, jak i ślady osadnicze pochodzą z okresu pradziejowego i historycznego. Warto także nadmienić, iż w gminie Bełżyce zlokalizowano trzy pradziejowe obozowiska: nie zostały one określone kulturowo oraz chronologicznie, wydają się jednak, iż nie są to stanowiska paleolityczne, pochodzą one raczej z epoki neolitu bądź też z wczesnego brązu.

W samych Bełżycach istnieją do dziś pozostałości po zamku zaadaptowane na mleczarnię. Obiekt nie był jeszcze badany archeologicznie. Interesujący efekt przyniosły nadzory archeologiczne nad pracami ziemnymi związanymi z izolacją budynku ZOZ przy ul. Bednarskiej. Odkryto tam wówczas trzy pochówki żydowskie wraz z wyposażeniem, które należy łączyć z kirkutem założonym przy dzisiejszej ulicy Jakuba z Bełżyc w II poł. XVI w. W Babinie został odkryty dość ciekawy obiekt, a mianowicie ślady dworu obronnego, który pochodzi najprawdopodobniej sprzed 1452 r.

Z analizy kart AZP możemy, stwierdzić, iż terenami najczęściej zamieszkałymi były małe doliny. W nich to archeolodzy zastali taki oto obraz kulturowy: najstarszą rozpoznaną kulturą na powyższych terenach jest kultura świderska (późny paleolit). Posiadamy również ślady po takich kulturach archeologicznych jak: kultura amfor kulistych, kultura pucharów lejkowatych (obie z późnej epoki neolitu). Z całą pewnością na terenach tych bytowała wczesnobrązowa kultura mierzanowicka. W rozwiniętej epoce brązu w gminie Bełżyce żyła także ludność kultury trzcinieckiej oraz kultury łużyckiej. Okres rzymski na interesującym nas terenie reprezentuje kultura przeworska. Najwięcej stanowisk pochodzi z epoki średniowiecza (VIII-do końca XV

w) i nowożytności. Zabytki pozyskane z badań powierzchniowych to przede wszystkim materiał ceramiczny i narzędzia krzemienne. Wśród surowca wykorzystywanego do wyrobu narzędzi stosowano krzemień świciechowski, narzutowy, rzadziej czekoladowy i wołyński. Wydaje się jednak, iż taki obraz może ulec zmianie, gdyż u większość tego typu zabytków nie rozpoznano surowca.

W świetle badań AZP (80-79, 80-78, 79-78, 79-79, 78-79, 78-78, 79-77) rozpoznane dotychczas osadnictwo w gminie Bełżyce nie przedstawia się zbyt imponująco. Wydaje się jednak, iż taki stan może wynikać z niedostatecznego rozpoznaniem terenu, dlatego też należałoby przeprowadzić badania weryfikujące obecny stan wiedzy. Należy również powrócić do analizy materiałów już pozyskanych w celu dokładniejszych określić pod względem zarówno kulturowych, jak i chronologicznym.

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW

lp.	Miejscowość	gmina	obszar AZP	Nr stan. na obszarze	Nr stan. w miejsc.
1	Chmielnik	Bełżyce	78-78	30	1
2	Kolonia Chmielnik	Bełżyce	78-78	31	1
3	Kolonia Chmielnik	Bełżyce	78-78	32	2
4	Kolonia Chmielnik	Bełżyce	78-78	33	3
5	Kolonia Chmielnik	Bełżyce	78-78	34	4
6	Kolonia Chmielnik	Bełżyce	78-78	35	5
7	Kolonia Chmielnik	Bełżyce	78-78	36	6
8	Kolonia Chmielnik	Bełżyce	78-78	37	7
9	Kolonia Chmielnik	Bełżyce	78-78	38	8
10	Kolonia Chmielnik	Bełżyce	78-78	39	9
11	Kolonia Chmielnik	Bełżyce	78-78	40	10
12	Kolonia Chmielnik	Bełżyce	78-78	41	11
13	Kolonia Chmielnik	Bełżyce	78-78	42	12
14	Kolonia Chmielnik	Bełżyce	78-78	43	13
15	Kolonia Chmielnik	Bełżyce	78-78	44	14
16	Matczyn	Bełżyce	78-79	53	1

17	Maczyn	Bełżyce	78-79	54	2
18	Maczyn	Bełżyce	78-79	55	3
19	Maczyn	Bełżyce	78-79	56	4
20	Maczyn	Bełżyce	78-79	57	5
21	Maczyn	Bełżyce	78-79	58	6
22	Wronów	Bełżyce	79-77	4	1
23	Wronów	Bełżyce	79-77	36	2
24	Wronów	Bełżyce	79-77	37	3
25	Wronów	Bełżyce	79-77	38	4
26	Wronów	Bełżyce	79-77	39	5
27	Wronów	Bełżyce	79-77	40	6
28	Wronów	Bełżyce	79-77	41	7
29	Wronów	Bełżyce	79-77	42	8
30	Wronów	Bełżyce	79-77	43	9
31	Wronów	Bełżyce	79-77	44	10
32	Wronów	Bełżyce	79-77	45	11
33	Wronów	Bełżyce	79-77	46	12
34	Wronów	Bełżyce	79-77	47	13
35	Wronów	Bełżyce	79-77	48	14
36	Wronów	Bełżyce	79-77	49	15
37	Wronów	Bełżyce	79-77	51	16
38	Bełżyce	Bełżyce	79-78	1	1
39	Bełżyce	Bełżyce	79-78	2	2
40	Kreżnica Okrągła	Bełżyce	79-78	3	1
41	Kreżnica Okrągła	Bełżyce	79-78	4	2
42	Kreżnica Okrągła	Bełżyce	79-78	5	3
43	Bełżyce	Bełżyce	79-78	6	3
44	Bełżyce	Bełżyce	79-78	7	4
45	Kreżnica Okrągła	Bełżyce	79-78	8	4
46	Kreżnica Okrągła	Bełżyce	79-78	9	5
47	Bełżyce	Bełżyce	79-78	10	5
48	Kreżnica Okrągła	Bełżyce	79-78	11	6
49	Kreżnica Okrągła	Bełżyce	79-78	12	7
50	Kreżnica Okrągła	Bełżyce	79-78	13	8

51	Babin	Bełżyce	79-79	1	1
52	Bełżyce ul. Zielona	Bełżyce	79-79	2	1
53	Babin	Bełżyce	79-79	3	2
54	Bełżyce	Bełżyce	79-79	4	2
55	Bełżyce (okolice)	Bełżyce	79-79	5	3
56	Babin	Bełżyce	79-79	6	3
57	Babin	Bełżyce	79-79	7	4
58	Podole	Bełżyce	79-79	8	1
59	Podole	Bełżyce	79-79	9	2
60	Podole	Bełżyce	79-79	10	3
61	Podole	Bełżyce	79-79	11	4
62	Podole	Bełżyce	79-79	12	5
63	Podole	Bełżyce	79-79	13	6
64	Podole	Bełżyce	79-79	14	7
65	Podole	Bełżyce	79-79	15	8
66	Podole	Bełżyce	79-79	16	9
67	Podole	Bełżyce	79-79	17	10
68	Podole	Bełżyce	79-79	18	11
69	Podole	Bełżyce	79-79	19	12
70	Podole	Bełżyce	79-79	20	13
71	Wymysłówka	Bełżyce	79-79	42	1
72	Wymysłówka	Bełżyce	79-79	43	2
73	Wymysłówka	Bełżyce	79-79	44	3
74	Wymysłówka	Bełżyce	79-79	45	4
75	Wymysłówka	Bełżyce	79-79	46	5
76	Wymysłówka	Bełżyce	79-79	47	6
77	Wymysłówka	Bełżyce	79-79	48	7
78	Wymysłówka	Bełżyce	79-79	49	8
79	Podole	Bełżyce	79-79	52	14
80	Podole	Bełżyce	79-79	53	15
81	Zosin	Bełżyce	79-79	54	1
82	Zosin	Bełżyce	79-79	55	2
83	Zosin	Bełżyce	79-79	56	3
84	Zosin	Bełżyce	79-79	57	4

PRZEWODNICZY RADY

mgr. Anna Szchemperek

85	Babin	Bełżyce	79-79	58	5
86	Babin	Bełżyce	79-79	59	6
87	Babin	Bełżyce	79-79	60	7
88	Babin	Bełżyce	79-79	61	8
89	Babin	Bełżyce	79-79	62	9
90	Babin	Bełżyce	79-79	63	10
91	Babin	Bełżyce	79-79	64	11
92	Wymysłówka	Bełżyce	79-79	65	9
93	Wymysłówka	Bełżyce	79-79	66	10
94	Wymysłówka	Bełżyce	79-79	67	11
95	Bełżyce	Bełżyce	79-79	69	11
96	Dylązki	Bełżyce	80-78	53	1
97	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	74	1
98	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	77	2
99	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	80	3
100	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	82	4
101	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	83	5
102	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	109	6
103	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	110	7
104	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	111	8
105	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	112	9
106	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	113	10
107	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	114	11
108	Kolonia Skrzyniec	Bełżyce	80-78	115	1
109	Kolonia Skrzyniec	Bełżyce	80-78	116	2
110	Kolonia Skrzyniec	Bełżyce	80-78	117	3
111	Kolonia Skrzyniec	Bełżyce	80-78	118	4
112	Kolonia Skrzyniec	Bełżyce	80-78	119	5
113	Kolonia Skrzyniec	Bełżyce	80-78	120	6
114	Kolonia Skrzyniec	Bełżyce	80-78	121	7
115	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	122	12
116	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	123	13
117	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	124	14
118	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	125	15

119	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	126	16
120	Wierzchowiska Dolne	Bełżyce	80-78	129	1
121	Wierzchowiska Dolne	Bełżyce	80-78	130	2
122	Wierzchowiska Dolne	Bełżyce	80-78	131	3
123	Wierzchowiska Dolne	Bełżyce	80-78	132	4
124	Kolonia Skrzyniec	Bełżyce	80-78	133	8
125	Kolonia Skrzyniec	Bełżyce	80-78	134	9
126	Kolonia Skrzyniec	Bełżyce	80-78	135	10
127	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	136	17
128	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	137	18
129	Wierzchowiska Dolne	Bełżyce	80-78	138	5
130	Skrzyniec	Bełżyce	80-78	139	19
131	Kolonia Skrzyniec	Bełżyce	80-78	151	11
132	Kolonia Skrzyniec	Bełżyce	80-78	154	12
133	Kolonia Skrzyniec	Bełżyce	80-78	155	13
134	Zalesie	Bełżyce	80-78	156	1
135	Zalesie	Bełżyce	80-78	157	2
136	Wierzchowiska Dolne	Bełżyce	80-78	158	5
137	Wierzchowiska Górne	Bełżyce	80-79	47	1

Granice zasięgów stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków przedstawione są na kartach adresowych GEZ. W przypadku ewentualnego braku kart adresowych GEZ granice zasięgów stanowisk archeologicznych przedstawione są na załącznikach graficznych dołączonych do wykazu zabytków archeologicznych, przekazanych Gminie Bełżyce przez LWKZ w celu utworzenia GEZ.

6.7 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia

PRZEDSIĘWZIĘCIA
RADY
mgr Andrzej Ciemperek

na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła.

Historyczne znaczenie ma herb miejski. W herbie Bełżyc, na błękitnej tarczy herbowej zaprojektowanej według klasycznego kroju XV-wiecznej tarczy hiszpańskiej, znajduje się złoty monogram – duża litera „B”, będąca inicjałem nazwy miasta. Ma ona kunsztowny kształt, z językowatym zakończeniem trzonu i uwypukleniem brzuszków. Monogram znajduje się nad ułożonym horyzontalnie złotym półksiężycem. Treść godła uzupełniają trzy złote gwiazdy sześcioramienne, umieszczone nad skierowanymi ku górze rogami półksiężyca, a także w środku, w górnej części tarczy, tworzące rodzaj „aureoli” wieńczącej literę „B”.

Herb ten używany jest od czasów założenia miasta, od 1417 roku, zaś jego treść i forma nawiązują do herbu Leliwa używanego przez założycieli Bełżyc – Tarnowskich. Zarówno kształt tarczy, jak i symbolika godła wskazują, iż powstał on na początku XV wieku, najprawdopodobniej w momencie uzyskania przez Bełżycę praw miejskich.

Gmina Bełżyce podejmuje działania uświadamiające niematerialne dziedzictwo kultury, takie jak organizacja Festiwalu Wsi Polskiej na Styku Trzech Ziem w Wierzchowiskach promującego tradycję i kulturę lokalną, coroczne konkursy zespołów śpiewaczych, dożynki gminne, Dni Bełżyc, przegląd zespołów teatralnych „Scena dramatyczna” oraz bieżącą działalność Miejskiego Domu Kultury. Istotna jest też współpraca w tym zakresie z Lokalną Grupą Działania Kraina Wokół Lublina. Promowane są również historyczne rzemiosła, obecne od wieków na terenach dzisiejszej gminy Bełżyce.

Warto wymienić duże znaczenie społeczne aktywnie działających organizacji, takie jak Stowarzyszenie Kreatywnych Kobiet „Stokrotka” w Bełżycach, Stowarzyszenie „Koło Kobiet Aktywnych” w Zagórzcu, Stowarzyszenie Kobiet „Alebabki” w Chmielniku Kolonii, Koło Plastyczne „Kobiety z pasją” działające przy MDK w Bełżycach, zespół śpiewaczy „Jarzębinki” w Bełżycach, a także Towarzystwo Regionalne Bełżyc.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron Gminy Bełżyce, a także szans i zagrożeń.

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Atrakcyjne położenie Gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki jednodniowej i weekendowej • Ciekawe szlaki turystyczne przebiegające przez gminę (np. Szlak Jagielloński) • Bezpośrednie sąsiedztwo metropolii Lublina, istotne z punktu widzenia 	<ul style="list-style-type: none"> • Potencjalne braki w infrastrukturze turystycznej, np. w zakresie oznakowania obiektów zabytkowych i informacji turystycznej • Brak szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym, przebiegających przez teren Gminy

PRZEWODNICZĄCY RADY

inż. Andrzej Chemperek

rozwoju turystycznego

- Dobra drogowa dostępność komunikacyjna,
- Korzystne położenie Bełżyc w centrum gminy
- Dobra komunikacja z miastem wojewódzkim – Lublinem
- Interesująca, wielokulturowa historia miasta
- Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wartości kulturowej
- Obecność cennych w skali regionalnej obiektów zabytkowych
- Zachowany układ urbanistyczny Bełżyc
- Wykorzystywanie funduszy unijnych
- Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz gminy
- Obecność regionalistów i znawców lokalnej historii
- Bogata oferta kulturalna oparta w dużej mierze na lokalnej tradycji
- Często aktualizowana strona internetowa gminy, zawierająca bogate informacje dotyczące historii i zabytków regionu oraz opcję wirtualnego spaceru
- Zaktualizowana baza danych Gminnej Ewidencji Zabytków
- Bliskość Kazimierza Dolnego i Nałęczowa, przyciągających dużą liczbę turystów i wczasowiczów
- Dobra współpraca z LGD Kraina Wokół

- Skromna baza noclegowa
- Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do ewidencji i rejestru zabytków
- Samowolne przebudowy i rozbiórki obiektów zabytkowych
- Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych
- Zbyt mała popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego
- Brak środków na prowadzenie dokładnych badań architektonicznych i historycznych
- Intensywny ruch samochodowy prowadzony ulicami centrum miasta

Lublina	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków budżetowych gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie przy zabytkach • Promocja walorów zabytkowych gminy w Lublinie, w celu przyciągnięcia turystów jednodniowych i weekendowych • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby, mających na celu przyciągnięcie turystów odwiedzających sąsiednie miejscowości • Włączenie gminy w kolejne szlaki turystyczne oparte na dziedzictwie kulturowym • Kontynuacja działań promujących lokalną kulturę i tradycję • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Niedostateczna komunikacja na linii właściciele – władze samorządowe • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Brak wsparcia władz państwowych w wielu aspektach polityki samorządowej • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu <p style="text-align: right; color: red;">PRZEWODNICZĄCY RADY <i>inż. Andrzej Chemperek</i></p>

<p>wizualnej obiektów zabytkowych</p> <ul style="list-style-type: none"> • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Lubelskiego 	
---	--

Źródło: opracowanie własne

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BEŁŻYCE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Bełżyc i charakter jej dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów planistycznych.

1. Dbalność o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie

Polityka przestrzenna gminy powinna być zgodna z zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego w celu jak najlepszego zachowania obiektów zabytkowych. Odbywać się to będzie poprzez:

- Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy, takimi jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz innymi dokumentami programowymi
- Założenie gminnej ewidencji zabytków w oparciu o art. 22 ust.4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
- Odpowiednią konserwację zabytkowej zieleni stanowiącej krajobraz kulturowy gminy

- Pielęgnację cmentarzy i miejsc pamięci wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, takich jak np. remont mogił żołnierskich
- Realizację zasad ochrony konserwatorskiej w odniesieniu do historycznego układu urbanistycznego Bełżyc

2. Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

W ramach tego zadania gmina planuje wsparcie dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych. Odbywać się będzie ono poprzez:

- Przeznaczanie środków finansowych z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków
- Remonty kapliczek przydrożnych oraz założeń cmentarnych w Wierzchowiskach i Wronowie, a także miejsc pamięci narodowej z terenu gminy, dodatkowo należy rozważyć współpracę z partnerami zagranicznymi (np. Austriacki Czarny Krzyż)
- Współpracę z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji i realizacji zadań związanych z ochroną zabytków zlokalizowanych na terenie Gminy
- Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich)

Należy zwrócić jednak uwagę na fakt, iż w większości obiekty zabytkowe nie są własnością gminy Bełżyce, w związku z czym gmina nie ma możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad tymi zabytkami, a co za tym idzie nie może bezpośrednio wpływać na sposób ich użytkowania.

3. Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

W celu przyciągnięcia turystów na teren gminy niezbędne są działania poprawiające dostęp i atrakcyjność wizualną najcenniejszych obiektów zabytkowych.

PRZEWODNICZĄCY RADY
inż. Andrzej Chemperek

Wzbogaci to ofertę turystyczną, a także umożliwi tworzenie nowych produktów turystycznych. Przewiduje się następujące działania:

- Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp., w tym wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych (np. lokalizacji GPS)
- Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających mieszkańcom i turystom zasoby historyczne gminy
- Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych
- Dbanie o zawartość strony internetowej gminy poprzez umieszczenie informacji dotyczących zasobu zabytkowego
- Opracowanie mapy dziedzictwa kulturowego gminy, w dalszej perspektywie z wykorzystaniem systemu informacji przestrzennej

4. Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego ze szczególnym uwzględnieniem turystyki jednodniowej i weekendowej

Obiekty historycznego dziedzictwa są jednymi z najistotniejszych elementów strategii promocyjnej gminy. Niezbędne jest zatem tworzenie nowych oraz rozwój istniejących produktów turystycznych przeznaczonych dla odwiedzających gminę turystów. Z racji bliskości Lublina skupić się należy w dużej mierze na propozycjach dla turystów przebywających na terenie gminy przez krótszy czas. Do najważniejszych działań gminy w tym zakresie należeć będzie:

- Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych
- Promocja różnych form turystyki - turystyka piesza, rowerowa, konna, motoryzacyjna
- Tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów - np. turystyka eksploracji, geocaching, gry miejskie, gry wojenne

- Organizacja lub kontynuacja organizacji imprez masowych, związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym, szczególne znaczenie będzie mieć tutaj jubileusz 600-lecia Bełżyc
- Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom Gminy i regionu wartości historyczne Gminy
- Postawienie na innowacyjność projektów w celu wyróżnienia się spośród miast konkurencyjnych
- Wykorzystywanie zachowanych układów ruralistycznych jako elementu turystyki kulturowej

5. Kontynuacja prac związanych z układem urbanistycznym Bełżyc lub z jego bezpośrednim sąsiedztwem

W związku z dużą wartością historyczną centrum Bełżyc, a także w ramach kontynuacji działań z poprzedniej perspektywy programu opieki nad zabytkami ustala się priorytetowy charakter tego celu. Dzięki temu poprawi się jakość przestrzeni publicznej, a Bełżyce staną się atrakcyjnym miejscem dla mieszkańca i turysty. Trudno określić skalę prac, gdyż zależna jest ona od dostępnych środków finansowych w budżecie gminy. Do najistotniejszych działań zaliczyć trzeba:

- Rewitalizacja układu urbanistycznego Bełżyc poprzez prace w Parku Miejskim, związane m.in. z utrzymaniem zieleni, tworzeniem szlaków spacerowych, elementów oświetlenia i małej architektury itp.
- Dalsza rewitalizacja placu Powstańców Warszawy w okolicy ul. Kazimierskiej
- Prace rewitalizacyjne w otoczeniu dawnej Osady Młyńskiej
- Opracowanie koncepcji zagospodarowania terenu na miejscu dawnego getta żydowskiego
- Remont i rewitalizacja historycznych ulic (ob. ul. Tysiąclecia i Nachmana)
- Prace rewaloryzacyjne w bezpośrednim otoczeniu Placu Kościelnego oraz Zdroju Jagielły
- Prace pielęgnacyjne na terenach zielonych i cmentarnych

PRZEWODNICZĄCY RADY

 inż. Andrzej Chemperek

6. Promocja gminy na forum krajowym i zagranicznym

Bardzo ważnym elementem w procesie promowania dziedzictwa kulturowego jest zachowanie odpowiednich zasad public relations. Gmina Bełżyce przyjęła następujące założenia swojej polityki promocyjnej:

- Walory zabytkowe i kulturowe są jednym z podstawowych elementów promocji Gminy na różnego rodzaju targach, sympozjach i konferencjach
- Nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego przyczyni się do lepszego wykorzystania zasobów kulturowych gminy
- Udziały w konkursach na najlepiej zadbane zabytki, najciekawszy produkt turystyczny itp. wypromują użytkowników dbających o obiekty zabytkowe
- Współpraca z mediami, zarówno tradycyjnymi, jak i internetowymi przyczyni się do lepszego postrzegania zasad ochrony dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców i turystów

7. Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

W celu jak najszerzego przybliżenia zasad ochrony dziedzictwa kulturowego dla mieszkańców gminy planuje się następujące działania:

- Wspieranie działalności instytucji kultury i organizacji pozarządowych podejmujących zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego ze szczególnym uwzględnieniem Miejskiego Domu Kultury
- Organizacja spotkań i imprez, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego, tradycji, rzemiosła itp.
- Wsparcie akcji mających na celu odrestaurowanie lub uporządkowanie obiektów zabytkowych, cennych z punktu widzenia lokalnej społeczności oraz propagowanie lokalnej kultury i tradycji dziedzictwa kulturowego gminy
- Rozpowszechnienie informacji na temat obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy, m.in. poprzez druk folderów, przewodników, informacji na stronic internetowej gminy

- Udostępnienie w formie spisu gminnej ewidencji zabytków oraz niniejszego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bełżyce na lata 2016-2019 na stronie internetowej Urzędu Miejskiego
- Przybliżanie regionalnych tradycji i postaci historycznych w ramach edukacji przedszkolnej i szkolnej

Należy zwrócić uwagę, że w celu jak najlepszego wykorzystania zasobów zabytkowych z terenu Gminy podstawowym elementem jest współpraca z właścicielami i dysponentami obiektów zabytkowych, do których zaliczyć można osoby prywatne, parafie oraz organizacje pozarządowe.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bełżyce powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów oraz parafii, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Bełżyce zadania będą wykonywane bądź wspierane przez miejskie jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, instytucje kultury - np. biblioteka) oraz wydziały Urzędu Miasta w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

PRZEWODNICZĄCY RADY

 inż. Andrzej Chemperek

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi).

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Miejskiej. Wskazane jest, aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu Gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczbę obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczbę wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczbę utworzonych szlaków turystycznych,
- liczbę wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.
- liczbę osób zatrudnionych w turystyce i dziedzinach związanych z ochroną zabytków,

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie ~~powolnych~~, ale

inż. Andrzej Chemperek

systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 ww. ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej ww. tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury ,
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- dotacje Województwa,
- dotacje Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji – Fundusz Kościelny.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BEŁŻYCE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bełżyce jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie Miasta. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego Gminy, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie Gminy Bełżyce, obecność obiektów posiadających wartości zabytkowe oraz skuteczne działania samorządu w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy.

PRZEWODNICZĄCY RADY

inż. Andrzej Chemperek